

זהירות, פלגיאט

צפרירה גר, משנה מקום, איורים: אהרן שבו, סדרה לילד הקורא, ספרית פועלים, 99 עמ'.

ל א ברור האם מדובר כאן בגלגול נשמות או בגניבה ספרותית בכוונה תחילה. מה שכן ברור הוא שספרה של צפרירה גר אינו בנדוד רחוק אלא אח תאום, פחות-מוצלח, של ספרה המצליח מאוד של ג'ודי בלום: «Super Fudge» המקור, ספרה של בלום, הוא ספר חביב ומלא הומור, המתאר את הצטרפותו של תינוק חדש למשפחה; הצטרפות המלווה גם בשינוי מקום המגורים. כמה מהסצינות שלו כבר הפכו לקלאסיקה, כמו זאת, שבה האח הצעיר (פשוט) לומד

כתוצאה מהריונה של אמו את עוברות החיים, ומיד טורח להסכיר אותן, למבוכת כל הנוכחים, לכל מי שנקרה בדרכו. בעיני זהו הספר הטוב ביותר של ג'ודי בלום. מאז ראה אור בארצות הברית ב־1980, הפך לאחד מספרי הילדים היותר מוכרים והיותר מצליחים, תורגם לשפות רבות, ביניהן לעברית (1986), על־ידי עדה פלדור והופיע בהוצאת „כתר“ בשם „סופר פשוט“.

והנה, ראה זה פלא, כשהתחלתי לקרוא בספרה של גר הרגשתי שהוא מופר לי משכבר, אבל רק כשנטלתי ליד את ספרה של בלום והתחלתי להשוות בין שני הספרים, מצאתי לתרהמתי שמדובר לא בהשפעה או בחיקוי, אלא בהעתקה פשוטה כמשמעה, וללא שום בושה. הפכתי והפכתי בשער הספר ובגבו, שמא החמצתי את ציון הקשר בין שני הספרים, אבל לא; הגברת גר מציגה את הספר כספרה שלה ומסתבר (כנראה) שהצליחה גם להטעות את ההוצאה הנכבדה.

אין צורך בקריאה מעמיקה כדי לגלות שמדובר, לדעתי, בגניבה ספרותית. העלילה דומה באופן מפתיע: שני הספרים מתארים משפחה שאליה מצטרפת תינוקת חדשה (אצל גר שמה תמר ואילו אצל בלום שמה תמרה־רוקסאן), ובעקבות זאת בשינוי המתרחש בחיי הבית כולו. בנוסף לכך מחליט אבי המשפחה לצאת לחופשה ללא תשלום ממקום עבודתו כפרסומאי ולעבור לעיר הגדולה, ירושלים, כדי לכתוב ספר (כאן יש הבדל ממש דראמטי – אצל בלום עוברים מהעיר הגדולה ניו־יורק לפרינסטון, עיר אוניברסיטאית קטנה). אבל בשני המקרים האב רוצה להימצא ליד ספרייה אוניברסיטאית, והאם מבקשת לנצל את השנה כדי ללמוד לימודי אמנות. גר נצמדת כל כך לספרה של בלום, עד שהיא מעבירה גם פרטי הווי אמריקניים לתיאור של משפחה ישראלית. מדובר בפרטים קטנים כמו העובדה שבארץ נהוג לאכול ארוחה חמה בצהריים, ולא בערב כמו אצל ג'ודי בלום, או בעובדה שאביה של שירי, בספרה של גר, חושב להתפרנס במהלך שנת החופשה לא רק מחסכונותיו אלא גם מהמקדמה הגדולה שיקבל מהוצאת הספרים. או שלגר אין מושג על נוהגן של הוצאות ספרים בארץ בכל מה שקשור במקדמות לסופרים, או שהיא פשוט כל כך רבוקה למקור האמריקני, עד שאינה מרגישה באבסורד.

נכון שבכמה פרטים שונה ספרה של גר: אצלה גיבורת הספר היא ילדה בשם שירה, ואילו אצל בלום מדובר בפייטר. לחבר הטוב של פייטר קוראים ג'מי ואבא שלו הוא צייר, ואילו חברתה הטובה של שירה, היא בת לניצולי שואה, שגרים בבית קטן, בעליבות נוראה, עם אמא שתקנית שאינה מדברת (כך שהמחברת גם לא חסכה מאיתנו תיאור קיטשי ביותר של השואה). בשני המקרים עוברת המשפחה לגור בבית של חברים שנוסעים לשנה (אצל גר לארצות הברית אצל בלום לאירופה) בקירבתה של אוניברסיטה גדולה ומכובדת. אפילו מיספר כוסות מיץ הפטל ששותה שירה במסיבת הסיום זהה למיספר כוסות מיץ הפירות ששותה פייטר במסיבה שלו.

צריך לומר במפורש: אין מדובר כאן ברעיון דומה באופן כללי, או ברעיון דומה ובאוסף דומה של דמויות שהועתקו אל ההווייה הישראלית. מדובר בהישענות על הטקסט האמריקני ברמה של מבנה הסיפור כולו. מבחר הדמויות, החלוקה לפרקים, שמות הפרקים („קוצי קוצי קוץ“ ו„גפל על הראש“ אצל בלום, „קוצניו מוצניו“ ר. מטורף על כל הראש“ אצל גר) וכן העתקה של פיסקאות שלמות, ושל דיאלוגים שלמים, לעיתים תוך שינויים קלים, ולא אחת ככתבם וכלשונם.

כדי לסבר את האוזן אביא מיספר דוגמאות. סצינת הפתיחה, שבה פייטר עתיד להתבשר על הריונה של אמו, כפי שהיא בספרה של בלום:

„יש לי משהו נהדר לספר לך פייטר“, אמרה אמא לפני ארוחת הערב. היא פרסה גזר אל תוך קערת סלט, ואני חטפתי לי פרוסה אחת.

„מה הענין? שאלתי. חשבתי שאולי מינו את אבי לתפקיד נשיא החברה או שאולי המורה שלי טלפנה ואמרה, שגם אם

איני מקבל את הציונים הכי מזובים בכיתה, אני בסירוש הילד
הכי חכם בכל הכתה.

ואילו אצל גר:

„יש לנו דבר נסלא לבשר לבם, שירי ורני“, אמרה אמא
לפני ארוחת הערב. היא פרסה את הלחם והניחה אותו בצלחת
הגדולה. חטפתי לי פרוסה אחת ברגיל.

„מה העניינים?“ שאלתי. דמיינת לעצמי, שאבא התמנה
לראש חברת התיקשורת שבה הוא עובד, או שאולי המורה
שלי צלצלה, כדי להודיע לאמא ש„על אף העובדה שבשליש
הזה אני עדיין אינני מקבלת את הציונים המזובים ביותר אני
בכל זאת הילדה הכי חכמה בכיתה, ואם ארצה בוודאי
שאצליח יותר בשליש הבא“.

הסצינה שבה שוקל גיבור הסיפור שלא להצטרף אל הוריו,
אלא להישאר אצל חברו הטוב, מתוארת כך אצל בלום:

„חשבתי על האפשרות לישון על הרצפה במשך שנה
ולחיות עם גימי ואבא שלו. מר פארגו היה פעם שחקן, אבל
עכשיו הוא צייר. הוא מצייר תמונות מוזרות כאלה עם
עיגולים ומשולשים ומרובעים. הוא מסחר כל כך, עד שהוא
קנה אוכל רק בשגימי מזכיר לו. פעם אחת הסתכלתי אל תוך
המקרר שלהם, וכל מה שהיה שם היה בקבוק יין ריק, חצי
תפוח וכריך של נקניק ובצל, שכבר נעשה ירוק מרוב שהיה
ישן“.

גם כאן, כאשר גר שינתה, כביכול, את הסיפור שינוי יסודי
והפכה את חברתה הטובה לבת לניצולי שואה, נשאר הדימיון
הרב בין הפיסקאות בעינינו:

„עמדתי מול חנה והדדתי בשינה על הרצפה במשך שנה
שלמה ועל החיים עם הוריה הזקנים, ניצולי השואה שבקדשי
מעלים חיך על שפתייהם. אבא של חנה היה בפולין שחקן ידוע
בתיאטרון לפני מלחמת העולם השנייה. בעת הוא עסק בסוד
דירות ובציור תמונות מוזרות של ריבועים ומשולשים
המשולבים זה בזה בצורה מטורפת. פעם היצאתי למקרר
שלהם. היתה להם שם רק ביצה אחת, חבילת מרגרינה
וחבילת כנפיים של עוף. אמא של חנה היא האישה השתקנית
ביותר שהיכרתי בחיי ובכלל לא התחשק לי לבלות שנה
שלמה עם אנשים כאלה“.

וכך לכל אורך הספר, סצינה אחר סצינה.

ניתן היה להביא למעשה תעתועים זה דוגמאות אין ספור. אני
הייתי מציעה לספריית פועלים להודרו ולאסוף את הספר
מהחנויות לפני שתסתבך בתביעות משפטיות עם בעלי הזכויות,
ולשכוח שהיתה אי־פעם מעורבת בפרשה מביכה כזו.